

С.П. Ващук, студ. V курс, гр. ЕП-31, ФЕМ
Науковий керівник – викл. К.Є. Орлова
Житомирський державний технологічний університет

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ВИРОБНИЧОЇ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ТА ЗАХОДИ ЩОДО ЇЇ ОПТИМІЗАЦІЇ

Собівартість продукції є одним з найважливіших показників діяльності підприємства, який комплексно характеризує рівень використання усіх ресурсів. Стан технічного розвитку виробництва, досконалість системи управління значною мірою визначають кінцеві результати діяльності підприємства – прибуток та рентабельність, що є, в свою чергу, головним мотивом діяльності кожного підприємства. Саме тому питання управління собівартістю продукції набувають особливої актуальності.

Головними задачами розвитку економіки на сучасному етапі є всебічне збільшення ефективності виробництва, а також завойовування непохитних позицій підприємством на внутрішньому і міжнародному ринках. Для того, щоб витримати гостру конкуренцію і завоювати довіру покупців, підприємство повинно вигідно виділятися на фоні конкурентів.

Конкуренція, де ціна є головним засобом боротьби, є ціновою конкуренцією. За цінової конкуренції перемагає той, хто домагається нижчої ціни продукції, ніж конкуренти. Це, по суті, боротьба за скорочення витрат виробництва завдяки використанню досягнень науково-технічного прогресу, наукової організації праці, підвищенню її продуктивності тощо. За таких умов побудова ефективної, раціональної та адекватної ринковим вимогам системи управління собівартістю продукції є чи не найголовнішим чинником у конкурентній боротьбі.

Значенням собівартості обумовлений науковий інтерес до досліджуваної проблеми протягом тривалого періоду. Теоретичні основи обліку витрат і калькулювання собівартості продукції зародилися у другій половині XIX ст. в межах становлення бухгалтерського обліку як науки. Піонерами в цьому були найбільш розвинені в економічному плані країни: Англія, Німеччина та США. Росія підключилася до цього процесу на межі XIX–XX ст.

Так Ж.Г. Курсель-Сенель вперше змістовно і глибоко сформулював теоретичні засади обліку затрат і калькулювання собівартості. Він чітко розмежував облік затрат і розрахунок собівартості, підкресливши, що друге є метою першого. Дослідник Р.Фішер наводить класифікацію витрат виробництва, яка містить такі статті, як: матеріали, витрати на персонал, страхування майна, податки та збори, поштові витрати, витрати на пропаганду (рекламу), транспортні витрати, витрати на охорону прав, амортизація, відсотки на основний і додатковий капітал, витрати по земельних ділянках та будівлях, ризики та збитки. Його співвітчизник А.Гільбо пропонував додавати до складу собівартості три елементи: сировину, заробітну плату, загальні витрати.

Значний внесок у розвиток теорії калькулювання здійснив представник юридичного напрямку французької бухгалтерської наукової школи 20-х р. XX ст. Леон Батардон (1919 р.). Він вперше висловив думку щодо необхідності розмежування бухгалтерської й технічної собівартості. Перший варіант розрахунку собівартості базувався на використанні інформації, наведеної в первинних документах, а другий передбачав визначення собівартості за допомогою спеціальних коефіцієнтів. Вчений справедливо підкреслював, що для різних типів виробництв не може бути єдиної методології розрахунку собівартості.

Дослідник Жорж Перрін (1953 р.), інженер за освітою, запропонував зводити методи калькулювання до апріорної калькуляції, в основу якої входили розрахунок коефіцієнту трудомісткості окремих виробів.

У царській Росії калькулювання зародилось у монастирях, де визначалась собівартість церковних потреб (послуг), до складу якої включались затрати, пов'язані з утриманням монахів. Виробничий облік почав формуватись у Росії у II половині XVIII ст.

В обліку 30–40-х рр. XX ст. у СРСР мали місце три підходи щодо калькулювання собівартості продукції. На першому етапі собівартість визначалась без безпосереднього зв'язку з даними бухгалтерського обліку. Починаючи з 1934 р., її почали визначати за даними бухгалтерського обліку, а протягом 1938–1940 рр. була впроваджена жорстка бухгалтерська калькуляція. У 30-ті роки XX ст. у СРСР виник нормативний облік і почала розраховуватись нормативна собівартість, теоретичні засади визначення якої були розроблені вченими Е.Г. Ліbermanом і М.Х. Жебраком (1889–1962 рр.). Протягом 70-90-х рр. XX ст. для визначення собівартості продукції, робіт і послуг використовувались галузеві інструкції загальносоюзного спрямування. Планові служби радянських підприємств розраховували планові, нормативні та фактичні калькуляції.

Можна підсумувати, що, пройшовши довгий шлях від суперечок щодо складу виробничих витрат та, власне, необхідності свого визначення, собівартість сьогодні посіла достойне місце серед економічних показників діяльності підприємства.

Собівартість - важливий економічний показник при обґрунтуванні і виборі найбільш ефективних варіантів розміщення ресурсів підприємства, форм відтворення основних фондів, впровадження нової

техніки і технології, методів управління та організаційних структур. Сьогодні більшість вчених визначають собівартість продукції підприємства як грошовий вираз витрат підприємства на виготовлення продукції (робіт, послуг). На нашу думку, собівартість – це грошовий вираз витрат, понесених під час виготовлення певного продукту.

За сучасних ринкових умов одним з часових завдань є зниження витрат господарської діяльності зокрема собівартості. Зниження собівартості продукції вигідне як для кожного підприємства, окремого його підрозділу, так і для суспільства. Низька собівартість продукції в масштабах суспільства підвищує конкурентоспроможність національної економіки на світовому ринку, механізм ціноутворення якого схожий на механізм ціноутворення всередині окремої країни. Зниження собівартості продукції досягається шляхом скорочення витрат на кожний елемент її структури. Розглянемо найбільш вагомі, на нашу думку, резерви зниження витрат собівартості.

Скорочення витрат, пов'язаних з використанням засобів праці, можливе завдяки: зменшенню амортизаційних відрахувань шляхом інтенсивного використання машин, устаткування; підвищенню коефіцієнта змінності техніки; поліпшенню якості існуючих типів машин, устаткування та впровадженню принципово нової техніки. Особливо актуальним для України є впровадження принципово нових видів техніки і технологій, оскільки моральне зношування основних фондів у господарстві країни досягає 95 %. Проте за катастрофічно низького рівня капіталовкладень в економіку продовжують впроваджуватися переважно застарілі зразки техніки.

Основними шляхами зниження пов'язаних з використанням предметів праці (сировини, електроенергії, матеріалів, паливно-мастильних матеріалів та ін.) витрат є:

- 1) заміна традиційних сировинних матеріалів раціональнішими і сучаснішими в тому числі із заздалегідь заданими властивостями: композитних матеріалів, сплавів різних матеріалів, полімерів;
- 2) зниження норм витрат матеріальних ресурсів на одиницю продукції;
- 3) комплексне використання ресурсів, у тому числі відходів вторинних ресурсів;
- 4) поліпшення якості матеріальних ресурсів та ін.

Розв'язання цих проблем здійснюється завдяки зростанню продуктивності праці у видобувних галузях, впровадженню прогресивної ресурсозберігаючої техніки і технології.

Скорочення собівартості продукції за рахунок заробітної плати у розвинутих країнах можливе через зростання продуктивності праці порівняно з темпами збільшення заробітної плати. В Україні скорочення цієї статті витрат можливе за рахунок зменшення чисельності управлінського апарату.

Надзвичайно важливе значення для зниження собівартості продукції в Україні має зниження виплат відсотків за кредит. Скорочення виплат підприємства за кредит сприяє відносному зниженню витрат на виплату обов'язкових платежів (відрахувань у фонд соціального страхування, орендної плати тощо), інших статей витрат.

Отже, ефективність роботи будь-якого підприємства значною мірою визначається рівнем собівартості продукції, яка є основою для формування ціни. Зниження собівартості продукції має винятково важливе значення для розвитку виробництва, піднесення добробуту населення. Механізація і автоматизація виробництва, застосування прогресивних технологій, прогресивні зрушення у структурі виробництва, спеціалізація і кооперування виробництва, удосконалення структури управління, здешевлення утримання апарату управління, раціональне розміщення виробництва, зниження цін на засоби виробництва, економічне стимулювання економії живої та уречевленої праці є головними шляхами зниження собівартості продукції.